

MEHMET AKİF VE İSTİKLÂL MARŞI*

Adnan ŞİŞMAN**

İlkçağ ve hatta ondan önceki zamanlarda ordu ve savaşlarda musikîden faydalandığı bilinmektedir. Türk askerlik tarihinde, bu konu ile ilgili hatıralar, M.Ö. 4. asra kadar gider.

Osmanlı Beyliği'nin kuruluşunu anlatan kaynaklar ve onlardan ders kitaplarına aktarılan bilgiler, bize, Osman Gazi'nin bağımsızlığının göstergesi olarak kendisine tabıl ve alem verildiğinden bahsederler. Tabıl ve kös birer musikî âleti, alem ise bayrak karşılığıdır. Bugün de çağdaş devletlerin epeyce bir süredir bayrakları ve millî marşları vardır.

Osmanlı Ordularına askerî hareketlerinde mehter takımının çaldığı marşlarla şevk ve mücadele heyecanı verdiği bilinir. Hatta 17. yüzyılda ordulara askerî musikî birliklerinin refakat etmesi olayı Osmanlıları takliden Polonya gibi bazı Avrupa devletlerine de intikal etmiştir.

Ancak eski devirlerdeki mehter marşları hakkında yeterli bilgiye sahip değiliz. Bugün mehter marşları diye tanıdığımız eserlerin tamamına yakını I. Dünya Harbi öncesi yeniden kurulan mehter takımı zamanına aittir. 1865-1927 yılları arasında yaşayan, İsmail Hakkı Bey tarafından bestelenen ve içlerinde en popüler olanı "Mehterhâne-i Hakanî Harp Marşı"dır. Kısaca Mehter Marşı diye anılan bu eserin güftesinden bir kıta şöyledir:

*Gafil ne bilir neşve-i pür şevk-i vegâyı
Meydan-ı celâdetteki envâr-ı safâyı
Meydan-ı gaza aşk ile tekbirler alınca
Titretti yine rûy-i zemin arş-ı semâyı
Allah yoluna cenk edelim, şan alalım şan*

* 22 Aralık 1998 tarihinde Afyon Kocatepe Üniversitesi Uşak Eğitim Fakültesi'nde verilen konferansın düzenlenmiş metnidir.

** Prof.Dr. Afyon Kocatepe Üniversitesi Uşak Eğitim Fakültesi Dekanı

Kur'an da zafer vadediyor Hazret-i Yezdan

Bunların dışında halk arasında doğmuş ve gelişmiş millî heyecanı ifade eden bazı marşlarımız da vardır, fakat bunların resmî özellikleri yoktur. Plevne marşı, Cezayir marşı, Sivastopol marşı bunlardandır. Bu marşlardan en tanınmış ve halk arasında yaşayanlarından olanı "Sivastopol önünde yatan gemiler aman aman" diye başlayan Sivastopol marşıdır. Plevne marşı ise Tuna boylarında ve yurdumuzda zaman zaman söylenmektedir.

Yine İsmail Hakkı Bey'in bestesi olan ve II. Meşrutiyet'ten beri pek revaçta olup bazı tarihi olaylara da karışan "Ordu Marşı"nın bir kıtasını hatırlayalım;

*"Ordumuz etti yemin titredi hak ü zemin
Milleti etti emin açıldı râh-ı nevin
Sancağımız şanımız, şanlı Türk unvanımız
Vatan bizim canımız, feda olsun kanımız"*

Muharip subaylarımızdan M. Şevki Yazman hatıralarında bu marşı Avusturya'da Galiçya cephesinde savaştığımız I. Cihan Harbi günlerinde Drohobice'de Alman subaylarının da iştirak ettiği bir toplantıda "Türk Millî Marşı" diye okumak zorunda kaldıklarını anlatmaktadır. Bundan da anlaşılacağı gibi Türklerin millî ve askerî marşları azdır. Dünya milletlerinin her birinin resmî birer millî marşları olduğu devrelerde biz bundan yoksunduk. Avrupalı devletler herhangi bir suretle gerektiği zaman "Marş Ottoman" adıyla, her yerde ayrı ayrı olan ve II. Mahmud'dan itibaren Padişahların namına yazılmış marşların çalınmasıyla bu işi halletmekteydiler.

Bu konuda yerli ve yabancı kaynaklardan öğrendiğimiz başka olaylara da rastlamaktayız;

1895 yılı Haziran ayı; Almanya'nın Kiel şehrinde İmparator Wilhelm kanalının açılış merasimi yapılmaktaydı. Rıhtımda yer alan muazzam bir bando her millete ait marşı ilgili gemi geçerken saygı gösterisi halinde çalmaktadır. Heyecan son haddinde iken, birdenbire yeni bir geminin yaklaşmaya başladığı görülür. Bu geminin direğindeki bayrak ay yıldızlıdır. Orkestra Şefi Poot, Türk bandıralı gemiyi görür görmez şaşkına döner ve adeta korkar. Çünkü çalması lâzım gelen Türk Millî marşını bilmemektedir. O'na şimdiye kadar böyle bir şey de hatırlatılmamıştır.

Şaşırır, fakat bu tereddüdü kısa sürer. Değneğini birden bire havaya kaldırır, parlak göğe doğru bakarak yüksek sesle orkestrasına emir verir. O anda şu “Aydede” şarkısının yanık nağmeleri ortalığa yayılmağa başlar.

*“Ey ay dede, ey ay dede!...
Durağın nerede? Durağın nerede?...”*

Son Osmanlı vakanüvislerinden Abdurrahman Şeref Efendi (1835-1928) *Tarih Musahabeleri’nde* “Paris’te bir Ramazan ve Bayramı’ndan bahsederken konumuzla ilgili bir olayı anlatmaktadır;

“Ramazan-ı şerif böyle heder olunca yâran gözlerini bayrama diktiler ve iyd-i fitri tes’id etmek üzere bir büyük ziyafet tertip eylediler. Paris’te bulunan Osmanlılarla teşriki mesai eyledikleri Fransız seban ahrarını dahi davet ettiler. İmparatorluğun istibdadından müşteki olan Fransız hürriyet perveranından bazıları müverrih Leon Kahun dahi dahil olmak üzere “Yeni Osmanlılar”la tanışarak birlikte çalışıyorlardı. Sofrada yendi-içildi, nutuklar söylendi. Fransızlar vatan marşlarını ve hürriyet şarkılarını söylediler. Bizimkilere;

- “Siz de milli şarkılarınızı söyleyin de dinleyelim.”
teklifinde bulundular. Bizimkiler ne söyleyeceklerdi?... “Ey Gaziler”le “Sivastopol önünde yatan gemiler”den başka milli duyguları okşayan bir şey, yok idi. Mehmed Bey tereddütsüz ayağa kalktı ve yüksek sesle tekbir almaya başladı. Hazır bulunan müslümanlar ayakta kendisine katıldılar. Fransızların ricası üzerine birkaç kere tekrar ettiler. Sofrada hazır olan Azaryan Efendi derdi ki:

- Bana işaret ettiler, bilir-bilmez ben de karıştım. Tekbirin vecd-aver ve ruh-nevaz nağamatından Fransızlar gayş ve mebhut oldular. Tesiri hâlâ benim kalbimden dahi çıkmamıştır.

II. Mahmud zamanında Donizetti Paşa (1793-1848)’nın bestelediği Mahmudiye daha sonra Mecidiye Marşları vardır. Fakat bunlar millî marş niteliğinde değil, padişahlar için yazılmış eserlerdir.

V. Mehmed (Reşad) zamanında, yani II. Meşrutiyet devrinde 1909’da Millî bir Marş ihtiyacı tekrar gündeme gelmiş, Muzika-i Hümayûn albaylarından Mustafa Saffet (Atabineoğlu, 1858-1939) Beethoven’in bir

eserinin Türk Millî Marşı olarak kabulü arzusunda bulunmuş, daha sonra ünlü Fransız bestekârı Camille Saint-Seans'a müracaat edilerek bir Türk Millî Marşı bestelemesi istenmiştir. Bu duruma içerleyen bazı Osmanlı bestekârların karşıt girişimleri neticesinde Saint-Seans bundan vazgeçmiştir.

II. Meşrutiyet'in ilân edildiği ilk günlerde Rakım Elkutlu'nun güftesi Müstecabi İsmet Bey'e ait olan Rast makamında, Batılı anlamda bir marş bestelediği bilinmektedir. O günlerde güftesi Namık Kemal'in olan,

*Amâlimiz efkârımız ikbâl-i vatandır
Serhaddimize kal'a bizim Hâk-i bedendir
Türk ordusuyuz ziynetimiz kanlı kefendir*
marşı herkesin ağzında dolaşmaktaydı.

Yine o günlerin hâtırasını taşıyan diğer mühim bir marş bestesi de Tevfik Fikret'in şiirinden yapılan eserdir.

*Biz fedâi milletiz, merd oğlu merd, Osmanlıyız;
Birc-ı istibdâdı yıkdık, kahramanız, şanlıyız;
Bir vatan, bir hak tanır ahrârız; arslan canlıyız.
Canla, şanlı; ey vatan, te'bidine peymanlıyız...*

*Can da sen, şan da sen, hepsi sensin, yaşa;
Ey vatan, ey mübarek vatan, bin yaşa!*

23 Nisan 1920'de Ankara'da T.B.M.Meclisi toplanıp yavaş yavaş yeni bir devletin temelleri atılır, onu ileride şekillendirecek örgütler kurulurken, cephede askerleri heyecanlandıracak bir millî marş yazdırılması ihtiyacı da hissedilmiştir. 1920 sonlarına doğru Genel Kurmay Başkanı görevini yürüten Albay İsmet Bey (İnönü) Maârif Vekillğine gelir, Dr. Rıza Nur bakanlık makamında bulunmaktadır. Kendisinden cephede askeri zinde ve heyecan içerisinde tutacak, millî azim ve imanı arttıracak bir marş yapılması ricasında bulunur. Kendisine o tarihte Orta Öğretim Genel Müdürü olan Kâzım Nami Duru Bey'e gitmesi tavsiye olunur. Neticede 1921 senesi başlarında Maarif Vekâleti tarafından önce 500 TL. ödüllü bir Millî Marş Güfte yarışması açılır, bunun bestesine de 1000 lira ödül konur (Kâzım Nami Duru o günlerde 140 lira ile Ankara'da bir çiftlik almak kabildi der). Bu sıralarda devrin şair ve edip tanınanların hemen hemen hepsi Abdülhak Hamit'ler, Yahya Kemal'ler, Faruk Nafiz'ler Süleyman Nazif'ler Faik Ali'ler, Cenap Şehabeddin'ler, Ali Ekremler, Ahmet

Haşim'ler, Yusuf Ziyalar, Orhan Seyfi'ler, Enis Behiç'ler, Ankara'dan uzakta İstanbul'da bulunuyorlardı.

Bu sebeple iş başa düşmüştü. Zaten Ankara'da eli kalem tutan aydın namına kim varsa hepsi Meclis çatısı altında toplanmıştı. Aralarında öteden beri şairliğe heveslenmiş, hatta bir sürü şiirler yazmış olanlar da yok değildi. Derhal kolları sıvadılar. Başta Bolu mebusu Tunalı Hilmi Bey olmak üzere yarım düzineye yakın milletvekili faaliyete geçti. Şark Cephesi Kumandanı Kazım Karabekir Paşa dahi bu müsabakaya katılmıştır. Şiirin metni şöyledir:

*Ya İstiklâl, ya ölüm
Ya İstiklâl, ya ölüm
Vatanım, milletim, sancuğım evim
İstiklâlsiz yoktur yerim
Zincir vurdurur mu Türkler boynuna
Varlığı fedadır vatan yoluna
Biz tarihin Türk dediği yılmaz milletiz
Hür yaşar hür ölür nurlu ümmetiz.*

Açılan müsabakaya 724 kadar eser gönderilir, kısa bir zamanda Maarif vekiline sunulan ve birer birer okunan bu millî marş taslakları arasında ilk ağızda en çok beğenileni şu idi;

*"Beş bin yıldan beri yanar bu ocak,
Kıyamete kadar böyle yanacak
Tanrımızdan ateş aldık en evvel
Onun sönmez alevidir bu sancak!*

*İçimizden nefer, hakan seçilmez
Hürriyete esir olan ezilmez.
Hiç bir Türkün başı Ulu Tanrı ile
İstiklâlden başkasına eğilmez!*

*Coşkun seller gibi aksa yerde kan
And içtik biz, atılırız korkmadan
Tanrı bizim, töre bizim, il bizim
Bu uğurda can veririz her zaman!*

(Yazarı belli değil)

Bolu Mebusu Tunalı Hilmi Bey'in yazdığı güfte de şöyle idi;

*“Yürü Mehmetçik!... arslanca davran!
Mustafa Kemal’i bil Başkumandan.
Gürlesin gökler, sarsılsın Yunan
Kurtulsun ırzlar, kurtulsun vatan
Yolunda, ya Allah, bu millet kurban!”*

Tunalı Hilmi Bey bunun bestesini de yapmıştı, fakat diğer okunanlar da dahil hiçbiri tam manasıyla bir millî marş değerini haiz bulunmadı.

Mehmet Akif Bey ise bu müsabakaya kayıtsız kalmış, katılmamıştır. Onun çekişenliği için ucunda 500 liralık bir ödül olmasıdır. Nihayet, bu ödülün vazgeçildiği kendisine iletilince, çok kısa bir sürede “İstiklâl Marşı” şiirini yazar. 17 Şubat 1921’de *Sebilü’r-reşad* dergisinde yayınlanır. 12 Mart 1921’de de BMM.de kabul edilir. Ödülü de Dârü’l-mesâî adlı örgüte bağışlar. Bu örgüt kadınlara iş öğretmek için kurulmuş bir yardım teşekkülüdür.

Mehmet Akif Ersoy’un İstiklâl Marşı güftesi Osman Zeki (Üngör) tarafından bestelenmiştir.

Mehmet Akif, ölümünden altı ay evvel, 16 Haziran 1936’da yorgun argın yatarken, İstiklâl Marşı’nı nasıl yazdığını (Ferudun Kandemir’e) şöyle anlatmıştır:

“Ankara... Ya Rabbi ne heyecanlı, helecanlı günler geçirmiştik... Hele Bursa’nın düştüğü gün... Ya Sakarya günleri... Fakat bir gün bile ümidimizi kaybetmedik, asla yes’e düşmedik. Zaten başka türlü çalışılabilir miydi? Ne topumuz vardı, ne tüfegimiz.... Fakat imanımız büyüktü:

*Doğacaktır sana vadettiği günler Hakk’ın
Kim bilir belki yarın, belki yarından da yakın...*

Bu ümitle, imanla yazılır. O zamanı düşünün... İmanım olmasaydı yazabilir miydim? Zaten ben başka türlü düşünüp, başka türlü yazanlardan değilim. Bu elimden gelmez. İçimde ne varsa, bütün duygularım yazı-larımdadır.

O günler ne samimi, ne heyecanlı günlerdi. O şiir, milletin o günkü heyecanının bir ifadesidir. Binbir fecâyî karşısında bunalan ruhların ızdırapları içinde halâs dakikalarını beklediği bir zamanda yazılan o marş, o günlerin kıymetli bir hatırasıdır. O şiir bir daha yazılamaz... Onu yazmak için o günleri görmek, o günleri yaşamak lâzım. O şiir artık benim değildir. O, milletin malıdır. Benim millete karşı en kıymetli hediyem budur...

“Allah bir daha bu millete bir İstiklâl Marşı yazdırmasın.”

Yakın arkadaşlarından Ankara Baytar Müdürünün anlattığı palto hikâyesine göre, Millî Mücadele sırasında Ankara Baytar Müdürlüğü'nde bulunmuş olan bir zât, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi konferans salonundaki bir konuşmasında şöyle demiştir;

“Mehmet Akif'in giyecek bir paltosu yoktu. Tâceddin Dergâhı'ndan Büyük Millet Meclisi'ne kadar paltosuz olarak yaya giderdi. O zamanlar Ankara'nın soğuğu çok şiddetli idi. Ben daireme gelir, paltomu Mehmet Akif'e gönderirdim. O da giyer Meclise giderdi. İstiklâl Marşı için verilen parayı geri vermesinden dolayı kendisine Mehmet Akif üzerinde bir palton yok, verilen parayı da almazsın dedim. Bunun üzerine bana darıldı, paltomu da kabul etmedi. O soğuklarda paltosuz olarak Büyük Millet Meclisine gitti, geldi.”

Mehmet Akif'in buna benzer şahsına has daha birçok meziyetleri vardır. Dürüsttür, hatta I. Dünya harbi sırasında kardeşinin evinde çayı şekerle içtiklerini görünce, milletin yemediğini siz nasıl yiyorsunuz, demiş ve bir müddet kardeşinin evine gitmemiştir.

Millî ve manevî değerleri coşkunlukla işleyen edebi eserler, o milleti mânen kuvvetli kılar. Savaş sırasında cephedeki askere cesâret ve kuvvet, geride kalana sabır ve metânet verecek şiirlere, hikâyelere, destanlara, türkülere ihtiyaç vardır. Böyle buhranlı devrelerde, milletin şâirlerden yazarlardan beklediği manevî destek budur. İşte Akif, Türk Milletine, cesaret, metânet, sabır aşılarmış, daha doğrusu onda mevcut bulunan bu duyguları harekete geçirmek üzere “İstiklâl Marşı”nı kaleme almıştır.

Büyük insan Mehmet Akif Ersoy, mezarına milleti için yazmış olduğu İstiklâl Marşı'yla konulmuştur. Tarihte kendi eseriyle gömülen ilk bahtiyar ölülerden biri de şüphesiz Mehmet Akif Ersoy olmuştur.

Ruhu şâd olsun.

Kaynakça

- Abdurrahman Şeref Efendi, **Tarih Musahabeleri**, İstanbul 1339.
Doğrul, Ömer Rıza, "Mehmed Akif'in Hayatı", **Safahat**, İstanbul 1966.
Dün-Bugün Dergisi, Cilt: I, İstanbul 1936.
Düzdağ, Mehmed Ertuğrul, **Mehmed Âkif Ersoy Hakkında Araştırmalar**, İstanbul 1987.
Gazimihal, M.R., **Türk Askeri Muzikaları Tarihi**, İstanbul 1955.
Has-Er, Melin, "İstiklâl Marşımız", **Millî Kültür**, Aralık 1979, Cilt: 1, Sayı: 12.
İz, Mahir, **Yılların İzi**, İstanbul 1990.
Kaplan, Mehmet, **Türk Edebiyatı Üzerinde. Araştırmalar 2**, İstanbul 1994.
Merion, Hamburg 1957 Sayısı "Die Turken-Hynne".
Nalbandoğlu, Muhiddin, **İstiklâl Marşımızın Tarihi**, İstanbul 1964.
Sebilü'r-reşad 17 Şubat 1921.
Turfan, Ruhi, "Millî Marşla ilgili hazin bir hatıra", **Dünya Gazetesi** 14 Haziran 1960.
Yakın Tarihimiz, Cilt: 4, Sayı 44, 27 Aralık 1962.